

Verbod op religieuze hoofddeksels in de rechtszaal in strijd met godsdienstvrijheid

In een recente zaak, *Hamidovic t. Bosnië en Herzegovina*, oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de veroordeling van een getuige in een rechtszaak die weigerde om zijn religieuze hoofddeksel uit te doen, strijdig is met de godsdienstvrijheid uit artikel 9 EVRM. Arresten die een schending van artikel 9 vinden zijn zeldzaam, zeker wanneer het gaat over de manifestatie van religie aan de hand van religieuze kledij of kentekens, en zeker wanneer de verzoeker moslim is. Dat maakt deze zaak bijzonder. Voor België is de zaak nog meer van belang omdat een gelijkaardige zaak, *Lachiri t. België*, nog steeds hangende is voor het Mensenrechtenhof.

Het Hof stelt duidelijk dat de zaak onderscheiden moet worden van haar eerdere rechtspraak, in het bijzonder van de arresten die gaan over werknemers die een publieke functie bekleden en aan wie volgens het Hof een neutraliteitsverplichting en dus ook een verbod op het dragen van religieuze kentekens opgelegd zou kunnen worden.

Saïla Ouald Chaïb

In de zaak was een moslimman als getuige opgeroepen in een terrorismeproces. De man verscheen in de rechtszaal met een religieuze hoofddeksel ('skullcap', ook wel 'kufi' genoemd) vergelijkbaar met de keppel die joodse mannen dragen. Volgens de lokale Bosnische islamitische gemeenschap ('Islamic community') is het dragen van die hoofdbedekking een sterk verankerd gebruik bij moslimmannen in de streek en wordt het door velen als een religieuze verplichting beschouwd. De voorzitter van de zitting gebod Hamidovic om zijn hoofddeksel af te doen in de rechtszaal, wat hij om religieuze redenen weigerde. Daarop werd hij opgedragen de rechtszaal te verlaten en werd hij veroordeeld tot een boete voor het verstoren van de zitting. De boete werd beraamd op 10.000 Bosnische mark, de maximumstraf voor het verstoren van de orde in een rechtszaal. In hoger beroep werd de boete vermindert naar 3.000 mark. Aangezien Hamidovic de boete niet betaalde, werd de straf omgezet in een gevangenisstraf van 30 dagen, die de man effectief heeft uitgezeten. Daarop trok Hamidovic naar het Mensenrechtenhof in Straatsburg en riep hij een schending in van zijn godsdienstvrijheid en van het recht om niet gediscrimineerd te worden.

PARTICULIER VS. PUBLIEKE FUNCTIE

Het Hof is van oordeel dat er een inmenging was in de godsdienstvrijheid van de betrokkene omdat hij beperkt werd in het uiten van zijn religie. Vervolgens onderzoekt het Hof of de inmenging op een wettelijke bepaling steunde. De nationale rechter beriep zich namelijk op een bepaling die hem de bevoegdheid geeft om de orde in de rechtszaal te bewaken en op een bepaling die bepaalde kledij verbiedt in de rechtszaal, zoals minirokken en shorts. Ondanks de vaagheid van die wettelijke gronden voor de inmenging - wat rechter De Gaetano in een *concurring opinion* ook beargumenteerde - beslist het Hof toch dat die voldoende voorzienbaar waren. Daarnaast beoordeelt het Hof de doelen die de rechter aanhaalde om de inmenging te rechtvaardigen. Er zijn twee hoofddoelen: het waarborgen van de autoriteit van het gerechtelijk orgaan en het beschermen van de rechten en vrijheden van anderen. Het Hof aanvaardt het eerste doel niet, aangezien het niet voorkomt in de exhaustieve lijst van doelstellingen die in artikel 9 opgesomd zijn. Voor het tweede doel haalt Bosnië secularisme en het bevorderen van tolerantie aan als vormen van 'bescherming van de rechten en vrijheden van anderen'. Dat aanvaardt het Hof wel als legitiem doel, maar gelukkig haalt het dat toch onderuit in de proportionaliteitsanalyse. In zaken over religieuze kwesties krijgen staten meestal een wijde appreciatiemarge, waardoor in de rechtspraak zelden een schending van de godsdienstvrijheid vastgesteld wordt. Ook in deze zaak krijgt de staat een wijde appreciatiemarge, maar het Hof onderscheidt deze zaak van zijn

eerdere rechtspraak, in het bijzonder van de arresten over werknemers die een publieke functie bekleden en aan wie volgens het Hof een neutraliteitsverplichting en dus ook een verbod op het dragen van religieuze kentekens opgelegd zou kunnen worden. Voor gewone burgers ('private citizens'), zoals Hamidovic, geldt die verplichting niet. Zo geeft het Hof aan dat het argument van secularisme of neutraliteit niet overal ingeroepen kan worden. Het Hof verwijst verder naar het feit dat niets erop wijst dat de verzoeker, wiens aanwezigheid verplicht was, zich onrespectvol gedroeg. Hij was bereid te getuigen en was bovendien, in tegenstelling tot andere aanwezigen, rechtgestaan voor de rechters toen hem dat werd gevraagd. De overige argumentatie van het Hof blijft redelijk vaag. Zo benadrukt het Hof de noodzaak om 'specifieke kenmerken van verschillende religies niet te verwaarlozen'. Verwijzend naar eerdere rechtspraak, wijst het ook op het belang van het fundamenteel recht om een religie te mogen uiten, niet alleen vanuit het perspectief van het individu voor wie religie een centrale plaats in het leven inneemt, maar ook voor de samenleving waar 'het tolereren van pluralisme en diversiteit' een belangrijk kenmerk is van een 'gezonde democratie'. Het Hof stelt ook dat individuele belangen soms ondergeschikt gemaakt moeten worden aan de belangen van de groep, maar dat dit niet betekent dat de visie van de meerderheid altijd moet overheersen. Het Hof werkt die principes niet verder uit in zijn redenering, maar het geeft daarmee wel een aanwijzing dat het een lijn wil trekken waarbij niet wordt aanvaard dat religieuze kentekens in alle omstandigheden kunnen worden verboden.

BELGIË

Op basis van dit arrest kan verwacht worden dat het Hof in de zaak *Lachiri t. België* opnieuw tot het oordeel zal komen dat er een schending is van artikel 9. Ook in die zaak gaat het over een 'gewone burger', een moslima die als burgerlijke partij tussenkwam in een zaak over de moord op haar broer, maar die de zitting niet mocht bijwonen omdat ze een hoofddoek droeg. De uitspraak in de zaak *Lachiri* zal belangrijk zijn voor de Belgische gerechtelijke wereld. Uit onderzoek van het Mensenrechtencentrum van de UGent (Juristenkrant 341, p.8-9) bleek dat rechters nood hebben aan duidelijkheid over de toepassing van artikel 759 van het gerechtelijk wetboek, waarin staat dat toehoorders de zitting 'met ongedekten hoofde' moeten bijwonen. Die bepaling wordt door sommige bevestigde rechters ingeroepen om het dragen van religieuze hoofddeksels in de rechtszaal te verbieden. Een kleine minderheid van de bevestigde rechters gaf zelfs aan die bepaling alleen te willen inroepen tegen moslima's die een hoofddoek dragen en niet wanneer er andere religieuze hoofddeksels worden gedragen. De nood aan een duidelijk arrest in de zaak *Lachiri* is dus groot, met *Hamidovic* geeft het Hof alvast een goede aanzet.

Saïla Ouald Chaïb is postdoctoraal medewerkster aan het Mensenrechtencentrum van de UGent.

EHRM, *Hamidovic t. Bosnië en Herzegovina*, 5 december 2017

<http://echr.coe.int>

KORT

Nieuwe Mensenrechtencommissaris

De Bosnische Dunja Mijatovic is door de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa verkozen tot de nieuwe

Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa. Ze is verkozen voor een niet-vernieuwbare termijn van zes jaar, die van start gaat op 1 april 2018. Voordien was ze de OVSE-vertegenwoordiger voor de vrijheid van de media. Ze is de vierde Commissaris voor de Rechten van de Mens sinds de oprichting van het instituut in 2009, en de eerste vrouw in de functie.

Hogere minimumvergoeding stagiairs

De algemene vergadering besliste op 20 december 2017 om de minimumvergoeding voor stagiairs-advocaten te verhogen. Vanaf 1 september 2018 bedraagt die 1.400 euro voor het eerste stagejaar en 1.950 vanaf het tweede stagejaar.

Mensenrechtenprijs Vaclav Havel 2018

De parlementaire vergadering van de Raad van Europa roept kandidaten op voor de Mensenrechtenprijs Vaclav Havel 2018. Die prijs, opgericht in 2013, belooft uitzonderlijke daden bij de verdediging van de mensenrechten

in Europa en daarbuiten. De prijs wordt uitgereikt op 8 oktober 2018 in Straatsburg en bestaat uit een geldprijs van 60.000 euro, een trofee en een diploma. Kandidaten kunnen gebruikmaken van het formulier op de website en het ten laatste 30 april 2018 sturen naar hrprize.pace@coe.int. Alle informatie vindt u op <http://website-pace.net/web/apce/vaclav-havel-human-rights-prize>.

Terreurslachtoffers

In alle afdelingen van de arbeidsrechtbank Gent wordt de bevoegdheid van de derde kamer uitgebreid. Die kamer behandelt voortaan ook de geschillen die voortvloeien uit de wet van 18 juli 2017 over het statuut van nationale solidariteit voor terrorismeschtoffers. Dat heeft de Gentse arbeidsrechtbankvoorzitter Carine Salaert beslist

op 24 oktober 2017. Alle geschillen over de toepassing van de nieuwe wet worden ingeleid en behandeld door de derde kamer, in Aalst, Dendermonde, Gent, Oudenaarde, Sint-Niklaas, Brugge, Ieper, Kortrijk, Roeselare en Veurne. De nieuwe wet creëert voor slachtoffers een 'statuut van nationale solidariteit' en voorziet in een herstelpensioen voor slachtoffers die minstens 10 procent invalide zijn. Het gaat om een residuaal pensioen; andere vergoedingen en tegemoetkomingen worden er eerst van afgetrokken. Tot slot voorziet de wet ook in een terugbetaling van de medische zorgen. (Beschikking 24 oktober 2017, BS 16 januari 2018)

Alle benoemingen en aanwijzingen in de magistratuur leest u op www.legalworld.be